

**SUPUȘII CREȘTINI DIN „RE'ÂYA –LELE” ȚĂRII MOLDOVEI
ÎN VIZIUNEA SURSELOR NARATIVE OTOMANE
(sf. sec. al XV-lea – mijl. sec. al XVII-lea)**

Igor BERCU

Extinderea dominației teritoriale a unei formațiuni politice pe contul alteia, a supremației unui popor față de celelalte, se finaliza nu numai cu rectificarea hotarelor, dar și cu anumite schimbări de ordin economic, social și spiritual. Aceste fenomene erau mult mai complexe în cazul suprapunerii valorilor a două lumi diverse: musulmană și creștină.

Imperiul Otoman îi aduce pe musulmani și creștini sub autoritatea aceluiași stat, care, deși se dorea un fruntaș al *Islâm*-ului, își aroga și calitatea de protector al comunităților creștine ortodoxe a fostului Imperiu Bizantin. Iar pe parcursul desăvârșirii cuceririlor sale, această calitate s-a răspândit și asupra creștinilor din alte state. Dreptul islamic al popoarelor era bazat – la fel ca și dreptul creștin medieval – pe teoria unui stat universal.

Acest concept, de superioritate, conform dreptului natural față de supușii săi, îl sesizăm nu doar în politicile promovate de către Poarta Otomană, dar și în scrierile vremii ale cronicarilor și călătorilor turci. Imaginea celuilalt, al *re'âya*-lei, de regulă, era una net inferioară în comparație cu cea a musulmanilor.

De la formarea primelor *sancâkbeyi*-licuri pe teritoriul Țării Moldovei, în 1484, la Chilia și Cetatea Albă, și până la anexarea Basarabiei de către Imperiul Rus, în 1812, acest teritoriu a fost călcat de multiple armate otomane, străbătut de diverși demnitari, soli și oameni ai condeului trimiși de Sublima Poartă.

Cucerirea cetăților Chilia și Cetatea Albă, anexarea teritoriilor din jur și transformarea lor în unități administrativ-teritoriale otomane a schimbat statutul populației creștine din această regiune. Statutul populației creștine a fost modificat și ei au fost trecuți în categoria *zimmâ*-ilor. Noua calitate, cea a *zimmâ*-ilor „protejaților”, avea la bază, pe lângă prevederile coranice, așa-zisele „ordonanțe” sau „prescripții ale lui 'Umar (Omar)” [4, p. 169].

Conform dreptului islamic, relația dintre comunitatea musulmană și populațiile sau comunitățile nemusulmane, toleranța și protecția acestora au fost concepute ca o reglementare de un pact sau un contract numit *zimmîet*.

Autoritățile otomane sau musulmanii îi considerau pe creștini drept o categorie inferioară a populației, ca pe o simplă *re'âya*¹ sau „turmă”. Acest

¹ *Re'âyâ* înseamnă „turmă”. În Imperiul Otoman, prin acest termen erau desemnați până în sec. XVII, doar contribuabilii nemusulmani. După această dată, s-a impus treptat practica desemnării prin termenul respectiv atât a contribuabililor nemusulmani, cât și musulmani. Astfel, când este vorba unitățile teritorial-administrative otomane formate pe parcurs pe teritoriul Țării Moldovei, desemnare lor prin termenul „raia” este pur convențională.

fapt rezultă și din informația cronicarului Tursun-bei, care susține că, după ce au fost cucerite Chilia și Cetatea Albă, *sultân*-ul i-a răsplătit pe *bey*-ii și ostașii săi cu „robi și sclave” [3, p. 77] creștine într-un număr atât de mare, că aceștia nu-i puteau socoti.

Pentru a ridica în slăvi forța armatelor otomane și importanța cuceririi celor două cetăți, Tursun-bei afirmă că: „Acea căpetenie a diavolilor din Moldova, dezgustându-se de țara sa, ..., a ieșit, suspinând și plin de uimire, din lupta dârză a oștii turcești și s-a dus în țara leșească” [3, p. 77]. Astfel, domnul Țării Moldovei, Ștefan cel Mare, este prezentat în postura unui conducător de țară fricos, lipsit de capacități militare. Presupunem că o astfel de interpretare avea drept scop transmiterea unui mesaj de gloriificare a personalității *sultân*-ului și armatei acestuia, pe de o parte, și defăimarea adversarilor săi, pe de alta.

Modificarea statutului juridic al teritoriilor Țării Moldovei și transformarea acestora în *sancâkbeyi*-licuri s-a soldat și cu anumite schimbări în plan spiritual, efectuate de noua administrație. Otomanii din plin au folosit instituția *amân*-ului în relațiile cu nemusulmanii, atât în timp de pace, cât și în timp de războaie.

Cronicarul Așik-pașa-zade susține, că atunci când „necredincioșii” din Chilia „au cerut (*amân*) ..., padișahul, la rândul său, i-a iertat” [3, p. 98]. La fel s-a procedat și la Cetatea Albă. Din punct de vedere strict juridic, otomanii au fundamentat statutul comunităților musulmane din imperiu (în special, sistemul *millet* – „comunitate religioasă”, pe instituția *amân*-ului, cu sens de „protecție, iertare, siguranță”).

După ce cetățile riverane au fost cucerite, „bisericele au fost transformate în meciuri” [3, p. 98]. O asemenea procedură este des întâlnită în practica otomană, însă cu toate acestea, remarcăm și spiritul de toleranță religioasă manifestat de Imperiul Otoman, deoarece multiple lăcașe de cult creștine au fost păstrate, iar în anumite cazuri – ridicate unele noi. În acest sens putem face referire la biserica cu hramul Sf. Nicolae, zidită la Chilia Nouă, de către domnul Vasie Lupu [1, p. 157].

Ca și predecesorul său, Așik-pașa-zade remarcă atitudinea discriminatorie față de cetățenii: unii au fost deportați și au colonizat capitala și orașul Eski Biga situat în Anatolia, alții au fost transformați în sclavi, iar tinerii au fost trimiși la Istanbul și încorporați în unitățile de *yenicer*-i [3, p. 99]. Imperiul Otoman, pentru un control mai eficace al teritoriilor cucerite și trecute sub directă sa administrare, folosește cunoscutul procedeu de strămutare a populației supuse în interiorul hotarelor sale, iar în locul acestora aduce populație de origine turcică sau turcizată și trecută la *Islâm*.

Interes prezintă informația cronicarilor care se referă la averea imobiliară a creștinilor din Chilia și Cetatea Albă. Cărturarul turc Mehmed Neșri stipu-

lează că: „Casele acelor ghiauri care au fost surghiuniți, le-au dat ca proprietate (*temlik*) gaziilor” [3, p. 77].

Tentativele urmașilor lui Ștefan cel Mare de a scăpa de sub suzeranitatea otomană erau prompt sancționate de Poarta Otomană. Expediția *sultân*-ului Suleymân Magnificul din vara anului 1538 s-a finalizat cu anexarea fișiei de pământ „care se întinde în lungime începând din partea de nord spre sudul vilaietului mai sus arătat (*Țara Moldovei – n.n.*) și al țării învinse, la apus și răsărit de Rîul Prut, până la cetatea de serhat a Chiliei, ..., a fost adăugată la ținuturile glorioasei familii osmane” [3, p. 230]. Noul *beylerbeylik* al Bendurului devine parte componentă a *dâr-ul-Islâm*-ului, iar locuitorii acestui ținut sunt trecuți în categoria *zimmâ*-ilor. Totodată, cronicarul Nasuh Matrakci remarcă: „În ceea ce privește treburile din aceste ținuturi, toate urmau să fie îndeplinite și făcute după gândurile și sfaturile aducătoare de victorie ale mării sale padișahului, adică cum prevedea șeriatul” [3, p. 30]. Prin urmare, legea supremă a musulmanilor devine lege supremă și pentru creștinii din unitățile administrativ-teritoriale otomane înființate pe teritoriul Țării Moldovei.

Către mijlocul secolului al XVII-lea, spațiul pruto-nistrian își găsește o reflectare veridică în diverse categorii de izvoare scrise, inclusiv în izvoarele narative otomane. În acest sens, merită atenție însemnările călătorului turc Evlia Celebi, din relatările căruia aflăm că în *eyalet*-ul Oceakov se aflau „opt sangeacuri: mai întâi sanleacul Nicopol, sangeacul Kîrkkilise, sangeacul Vize, sangeacul Tighina, sangeacul Cetatea Albă, sangeacul Oceacov, sangeacul Kîlburun și sangeacul Silistra” [2, p. 365]. Deci din cele opt *sancak*-uri enumerate, patru erau situate pe teritoriul Țării Moldovei. Acest fapt demonstrează o dată în plus importanța strategică a teritoriului aflat sub directă administrare otomană.

Călătorul turc Evlia Celebi insistă și asupra unor aspecte, descrieri de ordin spiritual și demografic. El menționează că Ismailul „este un port ales și constituie vacuf pentru Mecca și Medina” [2, p. 406].

Așadar, cronicarii și călătorii turci în scrierile lor au prezentat diverse aspecte ale vieții din unitățile administrativ-teritoriale constituite pe parcursul veacurilor pe teritoriul Țării Moldovei, care, de regulă, aveau drept scop glorificarea forței de arme otomane, dar și evocarea superiorității lumii musulmane asupra celei creștine.

Referințe:

1. BALȘ, G. *Bisericile și mănăstirile moldovenește din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea*. București, 1939.
2. *Călătorii străini despre Țările Române*, vol.VI. Volum îngrijit de ALEXANDRESCU-DERSCA BULGARU, M.M. și ALI MEHMET, Mustafa. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1976.
3. *Cronici turcești privind Țările Române*, Extrase, vol. I, sec. XV – mijlocul sec. XVII, Volum întocmit de GUBOGLU, Mihail și ALI MEHMET, Mustafa. București: Ed. Academiei, 1966.
4. MAXIM, M *Țările Române și Înalta Poartă*. București: Ed. Enciclopedică, 1993.